

Kamila Rzepka
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; Wydział Teologii
<https://orcid.org/0000-0001-6093-4524>

Więź psychospołeczna w cyklu życia rodziny na podstawie badań małżonków

Psychosocial bond in the family life cycle –
based on the research of the spouses

Abstrakt

Życie małżeńskie obejmuje kilka etapów, na których kobieta i mężczyzna mają do zrealizowania konkretne zadania. Niniejszy artykuł podejmuje tematykę więzi psychospołecznej w rodzinie w różnych fazach jej życia. Analizy w nim zawarte pozwalają na wstępną, ogólną ocenę więzi. Docelowo artykuł zmierza do postawienia wniosków z badań oraz sformułowania wskazań pastoralnych w zakresie towarzyszenia małżonkom i rodzicom w rozwoju ich więzi psychospołecznej w cyklu życia rodziny.

W pierwszej części prezentuje podstawy teoretyczne podjętego zagadnienia, a także opisuje grupę badawczą i metodologię badań. Badania przeprowadzono za pomocą metody sondażu diagnostycznego i objęto nimi grupę 345 osób zamieszkujących diecezję sandomierską.

W drugiej części ukazuje wyniki badań dotyczących bliskości intelektualnej, decyzyjnej i działaniowej małżonków w poszczególnych fazach cyklu życia rodziny. Wyniki badań potwierdziły założenie, że etap w cyklu życia rodziny, na którym są małżonkowie, ma związek z częstotliwością i tematyką rozmowy podejmowanej ze współmałżonkiem oraz częstotliwością i tematyką rozmowy rodziców z dziećmi. Pod uwagę wzięto również to, kto w rodzinie respondentów podejmuje ważne decyzje dotyczące dzieci oraz jakie formy spędzania czasu wolnego preferują badani.

Wyniki potwierdziły, że istnieje związek między etapem życia rodziny a bliskością intelektualną, częściowo decyzyjną i działaniową małżonków. Niewielki odsetek badanych zadeklarował, że nie podejmuje ważnych rozmów ze współmałżonkiem, a wśród nich najwięcej stanowili ankieterowani na etapie z małymi dziećmi (6,5%).

Wykazano, że tematyka podejmowanych rozmów ze współmałżonkiem jest najbardziej zróżnicowana między małżeństwami w pierwszej fazie M (małżeństwo bez dzieci) i ostatniej PG („faza pustego gniazda”), a badanymi będącymi na etapach RMD (rodzina z małymi dziećmi), RPS (rodzina z dziećmi w wieku przedszkolnym i szkolnym) i RD (rodzina z dziećmi dorastającymi), co wiąże się z dostosowaniem tematów rozmów do występujących zadań rozwojowych, różnych na poszczególnych etapach w cyklu życia rodziny. Najsilniejszą bliskość intelektualną rodziców z dziećmi odnotowano w fazie wieku przedszkolnego i szkolnego.

Wskazano zatem na działania w zakresie duszpasterstwa rodzin, które mogą być wsparciem dla rozwoju więzi psychospołecznej małżonków, zwłaszcza tych, którzy posiadają małe dzieci. Formą towarzyszenia tym parom mogą być rekolekcje weekendowe dla małżeństw, konferencje oraz dni skupienia, w ramach których akcentowana będzie potrzeba dialogu małżeńskiego i rodzinnego. Istotne również wydaje się uwzględnienie tematyki odpowiedzialnego rodzicielstwa, która rzadko jest podejmowana przez małżonków w rozmowach niezależnie od etapu życia rodziny.

Zasadne wydaje się uwzględnianie w duszpasterstwie znaczenia małżeńsko-rodzinnej więzi psychospołecznej poprzez ukierunkowanie troski pastoralnej na wspieranie małżonków w docenieniu ich małżeńskiego i rodzinnego dialogu. Stąd pomocne może okazać się wzajemne towarzyszenie par będących na różnych etapach oraz aktywizacja i wymiana doświadczeń.

Słowa kluczowe: więź małżeńska, więź psychospołeczna, rozmowa, czas wolny, etap życia rodziny, małżeństwo, duszpasterstwo rodzin.

Abstrakt

Married life involves several phases in which a woman and a man have specific tasks to accomplish. This article deals with the subject of the psychosocial bond in the family at different phases of its life. The analyses it provides can be used to make an initial, general assessment of the bond. Ultimately, the article aims to draw conclusions from the research and formulate pastoral recommendations in the field of accompanying spouses and parents in the development of their psychosocial bond at different phases in the family life cycle.

The first part presents the theoretical basis of the issue and describes the study group and research methodology. The research was carried out using the method of diagnostic survey and it included a group of 345 people living in the Sandomierz diocese.

The second part presents the results of research on the intellectual, decision-making and action proximity of spouses in the different phases of the family life cycle. The results of the research confirmed the assumption that the phase in the family life cycle that

spouses are at is related to the frequency and topics of conversation with their spouse and the frequency and topics of conversation between parents and children. It was also taken into account who in the respondents' family makes important decisions about the children and which forms of leisure activities the respondents prefer.

The results confirmed that there is a linkage between the phase of the family's life and the intellectual, partially decision-making and action proximity of the spouses. A small percentage of the respondents declared that they did not undertake important conversations with their spouse, and the majority of them were respondents at the phase with young children (6.5%).

It was shown that the topics of the conversations undertaken with the spouse varied the most between married couples in the first phase M (marriage with no children) and the last phase PG („empty nest phase”), and respondents who are at the RMD (family with young children), RPS (family with pre-school and school-age children) and RD phases (family with children growing up), which is related to the adaptation of the topics of conversation to the developmental tasks occurring, which differ at different phases in the family life cycle. The strongest intellectual proximity between parents and children was noted in the phase with pre-school and school children.

Therefore, activities in the field of pastoral care of the family were indicated, which may support the development of psychosocial bonds of spouses, especially those who have young children. A form of accompaniment for these couples could be weekend retreats for marriages, conferences and days of recollection, in which the need for marriage and family dialogue would be emphasized. It also seems important to include the topics of responsible parenthood, which is rarely addressed by spouses in conversations regardless of the stage of life of the family.

It seems reasonable to take into account in pastoral care the importance of the marital-family psychosocial bond by directing pastoral care to support spouses in appreciating marital and family dialogue. Hence, the mutual accompaniment of couples who are at different phases as well as the activation and exchange of experiences may be helpful.

Keywords: marital bond, psychosocial bond, conversation, free time, family life phase, marriage, pastoral care of the family.

Wstęp

Małżonków łączą w ciągu życia więzi o różnym natężeniu. W zależności od etapu życia rodziny (Ostoja-Zawadzka, 1999, pp. 18–19; Rydz, 2014, pp. 208–209), więzi małżeńskie i rodzicielskie ulegają przeobrażeniom, co jest naturalną konsekwencją podejmowanych przez małżonków zadań oraz rozwoju rodziny będą-

cej wspólnotą osób. Wiąż z Bogiem i ze współmałżonkiem jest pierwszym i bezpośrednim skutkiem małżeństwa (Brzeziński, 2012, p. 241).

Na temat więzi małżeńskich i rodzinnych pisało wielu autorów: Piotr Poręba (1981), Andrzej Pryba (2002), Mieczysław Plopa (2005), Piotr Zajączkowski (2010), Maria Jankowska (2014), Kamila Rzepka (2022). Literatura wymienia różne ich rodzaje. Nauki socjologiczne wyprowadzają nazwy więzi z funkcji pełnionych przez rodzinę (Gałęska, 2015, p. 29). W naukach teologicznych odnajdujemy wzór dla więzi małżeńskiej oparty na relacji Chrystusa i Kościoła (Goleń, 2013, p. 86). Przykład miłości Chrystusa do Kościoła stanowi dla małżonków zachętę do wzajemnego umacniania więzi na drodze miłości małżeńskiej (Grześkowiak, 1993, pp. 132–133). W teologii szczególnym obrazem więzi jest również relacja Trzech Osób Boskich (Ostaszewski, 2008, p. 141; Jagodziński, 2016, p. 56; Landwójtowicz, 2013, p. 201). Poprzez błogosławieństwo płodności, na mocy sakramentu małżeństwa, mąż i żona ujawniają tajemnicę egzystencji Trójcy Świętej (Parysiewicz, 2010, p. 72 i 84). W małżeńskiej więzi sakramentalnej objawia się miłość samego Boga (Grześkowiak, 1993, p. 171). Na płaszczyźnie pedagogicznej wymienia się następujące rodzaje więzi: uczuciową, psychospołeczną, duchową (moralną i kulturową), a także więź wychowawczą (Encyklopedia pedagogiczna, 2008, s.118). Każda z tych więzi jest istotna z punktu widzenia rozwoju małżeństwa oraz powstałej na jego mocy rodziny.

Na gruncie polskim trudno odnaleźć dane statystyczne dotyczące zależności więzi psychospołecznej od etapu w cyklu życia rodziny. Najczęściej badania dotyczą poziomu spójności w rodzinie (Ochojska i in., 2015, pp. 209–210), która odnosi się nie tylko do bliskości, ale także doświadczanego przez nich poziomu autonomii. W tym zakresie pod uwagę brane są najczęściej relacje emocjonalne, granice (reguły określające przynależność do poszczególnych podsystemów w rodzinie, np. małżonków, dzieci) (de Barbaro, 1999, p. 48) koalicje (sprzymierzanie się danego podsystemu np. rodzica i dziecka przeciwko innemu członkowi rodziny) (Ochojska i in., 2015, p. 196), rodzinne spędzanie czasu, krąg przyjaciół oraz wspólne zainteresowania małżonków (Ochojska i in., 2015, p. 197). Przeważnie funkcjonowanie rodziny zależy od współodpowiedzialności obojga małżonków za siebie i dzieci oraz ich dojrzałości, rozumianej jako obopólne obdarzanie dobrem (Ochojska, Marmola and Węgrzyn-Białogłowicz, 2015, p. 210).

W związku z tym, w obecnym artykule podjęte zostanie wskazanie zagadnienie. Mieści się ono w obszarze badań z duszpasterstwa rodzin. Docelowo artykuł zmierza do ukazania wniosków z badań, a następnie do sformułowania wskazań pastoralnych w zakresie wspierania małżonków na drodze rozwoju ich więzi psychospołecznej w cyklu życia rodziny.

1. Więź psychospołeczna w rodzinie

Różnorodna i skomplikowana materia relacji wewnątrzrodzinnych, powiązana z wielością odgrywanych ról społecznych, typem struktury rodzinnej, zakresem władzy i odpowiedzialności oraz funkcjami rodziny nie pozwala precyzyjnie i jednoznacznie zdefiniować pojęcia więzi małżeńsko-rodzinnej (Budzyńska, 2016, p. 14). Na gruncie psychologii więź określana jest jako układ czynników zapewniających małżeństwu istnienie i trwanie (Tomkiewicz, 2007, p. 140) z wyszczególnieniem jej różnorodnych i złożonych elementów oraz cech (Grodzka, 1984, pp. 112–113). Więź małżeńska stanowi szczególny rodzaj więzi międzyludzkiej o charakterze jednoczącym, łączącym i budującym związek dwojga osób, a w dalszej kolejności wiążącym członków rodziny ze sobą (Mancewicz, 2011, p. 104). Więzy rodzinne pełnią rolę siły sprawczej, która implikuje łączność między osobami w rodzinie poprzez spójność, adaptacyjność i sposób komunikowania się (Olson, 1986, p. 338). Są to więzy o charakterze uczuciowym, psychospołecznym i psychoduchowym (Poręba, 1981, p. 38).

Rodzinę jako instytucję społeczną charakteryzuje więź społeczna, dzięki której niepowtarzalne relacje międzyludzkie mogą być określane jako więzi rodzinne (Gałęska, 2015, p. 27). Na więź psychospołeczną składają się wszelkie komponenty życia małżeńskiego i rodzinnego. W świetle literatury istotnym wyznacznikiem tej więzi w małżeństwie jest dynamiczny stosunek uczuciowy członków rodziny, oparty na osobistych kontaktach małżonków i ich dzieci, które rozpoczynają się od początku życia dziecka i wyrażają się poprzez jego uśmiech, dotyk, spojrzenie, płacz, chodzenie i mowę (Poręba, 1981, pp. 49–50). Znaczenie tej więzi dla rozwoju miłości między małżonkami jest ważne z tego względu, że w naturalny sposób rozszerza więź miłości na poziomie psychicznym i społecznym. Sensem jest patrzenie na współmałżonka jak na osobę, z którą można dzielić wszelkie radości i troski oraz na tego, który służy pomocą i darzy zaufaniem (Tyszka, 1974, p. 143). Dopełnieniem więzi psychospołecznej jest więź duchowa oparta na wspólnotowym przeżywaniu wartości duchowych, religijnych i moralnych w rodzinie (Poręba, 1981, p. 56; Ostaszewski, 2008, p. 147).

Uznając za istotną wartość więzi psychospołecznej dla małżonków, podjęto badania, które miały na celu sprawdzić, czy i w jaki sposób rozwija się ta więź między nimi w cyklu życia rodziny. W tym celu zbadano grupę 345 osób żyjących w małżeństwie. Pod uwagę wzięto częstotliwość rozmów ze współmałżonkiem i dziećmi, poruszane w rozmowach tematy, podejmowanie ważnych decyzji wobec dzieci oraz sposoby spędzania czasu wolnego. Zmienną niezależną był etap życia rodziny, na jakim obecnie są małżonkowie.

2. Metodologia badań i grupa badawcza

Badania zostały przeprowadzone od kwietnia do sierpnia 2018 r. na obszarze diecezji sandomierskiej. Głównymi miejscami były miasta: Ostrowiec Świętokrzyski, Sandomierz, Tarnobrzeg i Stalowa Wola oraz okoliczne miejscowości. Do przeprowadzenia badań wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego przy pomocy narzędzia badawczego, jakim był samodzielnie skonstruowany kwestionariusz ankiety. Badania przeprowadzono w dwójakiej formie: audytoryjnie podczas spotkań parafialnych i dekanalnych z małżonkami, (w ten sposób zebrano 257 wypełnionych kwestionariuszy), a także online za pomocą bezpłatnego narzędzia Survio (survio.com) służącego do tworzenia ankiet online. Ankieta w postaci linku, została przesłana do małżonków za pośrednictwem portali społecznościowych Facebook, Nasza-Klasa oraz poczty elektronicznej. Ankieta internetowa była dostępna do wypełnienia w okresie od maja do końca sierpnia 2018 r. Z badań internetowych uzyskano 88 ankiet. Otrzymane dane zostały poddane obliczeniom statystycznym.

W tabeli 1. przedstawiono procentowy i liczbowy rozkład respondentów na różnych etapach życia rodziny z uwzględnieniem zmiennych demograficznych: płci, wieku, wykształcenia, liczby posiadanych dzieci oraz miejsca zamieszkania.

Tabela 1. Charakterystyka badanej grupy respondentów

Zmienna			Etap życia rodziny				
			M	RMD	RPS	RD	PG
Płeć	Kobieta	N	32	46	59	38	52
		%	76,2%	74,2%	61,5%	65,5%	66,7%
	Mężczyzna	N	10	16	37	20	25
		%	23,8%	25,8%	38,5%	34,5%	33,3%
Wiek	19–25	N	11	14	0	0	0
		%	26,2%	22,6%	0,0%	0,0%	0,0%

	26-40	N	28	44	67	15	7
		%	66,7%	71,0%	69,8%	25,9%	9,1%
	41-60	N	3	4	29	43	70
		%	7,1%	6,5%	30,2%	74,1%	90,9%
Wykształce- nie	Zawodo- we	N	2	2	2	6	9
		%	4,8%	3,2%	2,1%	10,3%	11,7%
	Średnie	N	3	13	15	12	31
		%	7,1%	21,0%	15,6%	20,7%	40,3%
	Wyższe	N	37	47	79	40	37
		%	88,1%	75,8%	82,3%	69,0%	48,1%
Liczba po- siadanych dzieci	Brak	N	42	3	3	0	0
		%	100%	4,8%	3,1%	0,0%	0,0%
	1	N	0	29	22	9	12
		%	0,0%	46,8%	22,9%	15,5%	15,6%
	2	N	0	29	30	22	28
		%	0,0%	46,8%	31,3%	37,9%	36,4%
	3-4	N	0	0	33	18	28
		%	0,0%	0,0%	34,4%	31,0%	36,4%
	5 i wię- cej	N	0	1	8	9	9
		%	0,0%	1,6%	8,3%	15,5%	11,7%
Miejsce za- mieszkania	Miasto	N	32	44	81	38	55
		%	76,2%	71,0%	84,4%	65,5%	71,4%
	Wieś	N	10	18	15	20	22
		%	23,8%	29,0%	15,6%	34,5%	28,6%

M – małżeństwo bez dzieci; RMD – rodzina z małymi dziećmi; RPS – rodzina z dziećmi w wieku przedszkolnym i szkolnym; RD – rodzina z dziećmi dorastającymi; PG – rodzina z dziećmi opuszczającymi dom – „faza pustego gniazda”.

Próba badawcza liczyła 345 małżonków, w tym 231 kobiet i 114 mężczyzn. W badaniach brano pod uwagę również zmienne: wykształcenie (podstawowe)

oraz religijność (osoby niewierzące), jednak ze względu na niewielki odsetek badanych z tych grup, nie wzięto ich pod uwagę (brak znaczącego wpływu na ogół uzyskanych wyników), stąd rozbieżność w ogólnej liczbie badanych osób (345) a liczbą osób w tabelach poddanych analizie (335).

Zmienną niezależną był etap życia rodziny respondentów według klasyfikacji Evelyn Duvall, która wymienia następujące fazy: para małżeńska bez dzieci, para z małym dzieckiem, rodzina z dzieckiem w wieku przedszkolnym, rodzina z dzieckiem w wieku szkolnym, rodzina z nastolatkami, rodzina z dziećmi opuszczającymi dom, rodzice w wieku średnim (inaczej faza ta nazywana jest „pustym gniazdem”). Ostatnią fazą jest starzenie się członków rodziny, ta jednak, ze względu na wiek małżonków na tym etapie, został pominięty w badaniach (Ostoja-Zawadzka, pp. 20–21).

Największą grupę małżonków stanowiły osoby z dziećmi w wieku przedszkolnym i szkolnym – 97 osób (28,1%). Wśród małżonków będących aktualnie w fazie „pustego gniazda” było 78 badanych (22,6%), a w grupie z małymi dziećmi 62 respondentów (18,0%). Małżeństwa z dziećmi dorastającymi reprezentowało 59 osób (17,1%), a najmniejszą liczebnie grupę stanowili małżonkowie, którzy nie posiadają jeszcze dzieci – 49 osób (14,2%).

W badanej grupie więcej było kobiet niż mężczyzn. Spośród kobiet największą grupę stanowiły ankietowane będące na pierwszym etapie M (76,2%). Wśród RMD było 74,2%, w fazie PG 66,7%, RD 65,5% i RPS 61,5%. W grupie mężczyzn więcej było respondentów RPS (38,5%). Spory odsetek badanych było na etapie RD (34,5%), podobnie PG (33,3%) mężczyzn, a wśród RMD 25,8% i M 23,8%.

Największą liczebnie grupą byli małżonkowie w wieku 26–40 lat. W grupie M 66,7% było w wieku 26–40 lat, 26,2% w wieku 19–25, a 7,1% w wieku 41–60. W grupie RMD 71,0% stanowili badani w wieku 26–40 lat, 22,6% w wieku 19–25 lat i 6,5% w wieku 41–60. W grupie RPS 69,8% małżonków było w wieku 26–40 lat, a 30,2% w wieku 41–60. W grupie RD 74,1% badanych było w wieku 41–60 lat, a 25,9% w wieku 26–40. W grupie PG aż 90,9% badanych było w wieku 41–60 lat, a tylko 9,1% w wieku 26–40.

Najwięcej badanych miało wykształcenie wyższe. W grupie M było to aż 88,1%, 7,1% miało wykształcenie średnie, zawodowe zaś 4,8%. W grupie RMD 75,8% badanych odznaczało się wyższym wykształceniem, 21,0% miało wykształcenie średnie, a tylko 3,2% zawodowe. W grupie RPS cztery piąte badanych małżonków (82,3%) miało wykształcenie wyższe, 15,6% średnie, a 2,1% zawodowe. W grupie RD było to odpowiednio: 69,0%, 20,7% i 10,3%. W grupie PG wykształcenie wyższe miało 48,1% badanych, średnie 40,3%, a zawodowe 11,7%.

Na etapie RMD 46,8% miało jedno dziecko, 46,8% dwoje dzieci, 4,8% nie miało dzieci, a 1,6% miało ich pięcioro i więcej. W fazie RPS 34,4% miało troje lub czwo-

ro dzieci, 31,3% dwoje, 22,9% jedno dziecko, 8,3% pięcioro i więcej dzieci, a 3,1% nie posiadało ich wcale. Spośród badanych RD 37,9% miało dwoje dzieci, 31,0% troje lub czworo, z kolei grupy z jednym dzieckiem oraz z pięciorgiem i więcej stanowiły po 15,5%. W fazie PG po 36,4% posiadało dwoje dzieci albo troje lub czworo, 15,6% miało jedno dziecko, a 11,7% – pięcioro i więcej.

Wśród badanych przeważali respondenci pochodzący z miasta. W grupie M 76,2% badanych mieszkało w mieście, a 23,8% na wsi. W grupie RMD 71,0% badanych mieszkało w mieście, a 29,0% na wsi. Na etapie RPS 84,4% małżonków mieszkało w mieście, a 15,6% na wsi. W fazie RD 65,5% badanych mieszkało w mieście, 34,5% na wsi. W fazie PG 71,4% respondentów mieszkało w mieście, a 28,6% na wsi.

3. Dialog małżeński i rodzinny

Codzienna rozmowa ze współmałżonkiem stanowi istotny wyznacznik więzi psychospołecznej między mężem i żoną. Potrzeba rozmowy w małżeństwie powinna być czymś naturalnym, co z jednej strony rozwija wzajemną relację małżeńską, a z drugiej kształtuje każdego z małżonków osobno. Dialog małżeński, który angażuje wszystkie sfery człowieka, pozwala również rozwijać kulturę życia małżeńskiego, a z niej kulturę życia rodzinnego (Bajda, 2010, pp. 364–365). Na ten aspekt składa się kultura osobista małżonków. Autentyczny i nieustanny dialog zapewnia właściwą komunikację między małżonkami, wpływając tym samym na jakość więzi małżeńskiej. Jest zjawiskiem wielopłaszczyznowym, w którym zawierają się wszelkie uczucia, słowa i działania (Ryś, 1994, pp. 64–65).

Swoistym elementem więzi psychospołecznej w rodzinie są rozmowy dotyczące codziennego życia małżeńskiego i rodzinnego. Dzięki nim małżonkowie poznają swoje wzajemne oczekiwania i potrzeby. Mogą również podejmować decyzje ważne dla wszystkich domowników. Oznacza to, że rozmowa ze współmałżonkiem sprzyja budowaniu poczucia bliskości intelektualnej, decyzyjnej oraz działaniowej męża i żony. Wymaga od małżonków takiej kultury, która opiera się na aktywnym słuchaniu, połączonym z wzajemną miłością i szacunkiem (Wójcik, 2000, p. 81). Kształtuje i rozwija więź małżeńską. Skuteczność małżeńskiej rozmowy zależy od wzajemnego zaangażowania małżonków oraz świadomości jej istoty. Umiejętność rzeczowej i budującej rozmowy może zatem różnić się w zależności od etapu życia rodziny.

Badając związek między etapami życia rodziny a małżeńsko-rodzinną więzią psychospołeczna, pod uwagę wzięto poczucie bliskości intelektualnej, decyzyj-

nej i działaniowej małżonków oraz poczucie bliskości intelektualnej, decyzyjnej i działaniowej rodziców z dziećmi.

3.1. Bliskość intelektualna małżonków

W ciągu życia małżonkowie winni dążyć do wymiany wzajemnych refleksji, spostrzeżeń i doświadczeń, co stanowi istotę bliskości intelektualnej (Ryś, 1994, p. 64). W sposób szczególny bliskość ta rozwija się przez właściwą komunikację, zapewniając nieustanny dialog (Ryś, 1994, p. 64). W celu sprawdzenia poczucia bliskości intelektualnej między małżonkami, w pierwszej kolejności zapytano respondentów, jak często rozmawiają ze swoim współmałżonkiem na ważne tematy dotyczące życia małżeńsko-rodzinnego. Spośród podanych kategorii, badani mieli wybrać tylko jedną odpowiedź. Wyniki obrazuje tabela 2.

Tabela 2. Częstotliwość podejmowania rozmowy ze współmałżonkiem na ważne tematy a etap życia rodziny respondentów

Rozmowa ze współmałżonkiem		Etap życia rodziny				
		M	RMD	RPS	RD	PG
Przynajmniej raz dziennie	N	19	19	31	23	32
	%	45,2%	30,6%	32,3%	39,7%	41,6%
Kilka razy w tygodniu	N	9	22	32	21	20
	%	21,4%	35,5%	33,3%	36,2%	26,0%
Przynajmniej raz na tydzień	N	9	7	18	0	14
	%	21,4%	11,3%	18,8%	0,0%	18,2%
Kilka razy w miesiącu	N	4	10	15	13	8
	%	9,5%	16,1%	15,6%	22,4%	10,4%
Nie rozmawiam ze swoim małżonkiem na ważne tematy	N	1	4	0	1	3
	%	2,4%	6,5%	0,0%	1,7%	3,9%
Ogółem	N	42	62	96	58	77
	%	100%	100%	100%	100%	100%

($X^2 = 28,439a$; $df = 16$; $p = 0,028$)

Objaśnienia: M – małżeństwo bez dzieci; RMD – rodzina z małymi dziećmi; RPS – rodzina z dziećmi w wieku przedszkolnym i szkolnym; RD – rodzina z dziećmi dorastającymi; PG – rodzina z dziećmi opuszczającymi dom – „faza pustego gniazda”.

Z badań wynika, że rozmowa stanowi ważny element życia małżeńskiego respondentów, co jest istotne z pastoralnego punktu widzenia. Najwięcej małżonków rozmawia ze sobą przynajmniej raz dziennie (M = 45,2%; RMD = 30,6%; RPS = 32,3%; RD = 39,7%; PG = 41,6%). Spory odsetek badanych rozmawia ze współmałżonkiem kilka razy w tygodniu (M = 21,4%; RMD = 35,5%; RPS = 33,3%; RD = 36,2%; PG = 26,0%). Niepokojące jest natomiast to, że w grupie badanych są osoby, które rozmawiają ze współmałżonkiem na ważne tematy jedynie kilka razy w miesiącu (M = 9,5%; RMD = 16,1%; RPS = 15,6%; RD = 22,4%; PG = 10,4%) lub nie podejmują takiej rozmowy w ogóle, a wśród nich największą grupę stanowią RMD (6,5%).

Kluczowe zagadnienie w obszarze relacji małżeńskiej stanowi treść podejmowanych rozmów, która ukierunkowuje małżonków na potrzebę dialogu z najbliższą osobą. Małżonkowie rozmawiają na różne tematy, co jest istotne dla budowania więzi małżeńskiej. Zapytano zatem respondentów, o czym najczęściej rozmawiają ze współmałżonkiem. Małżonkowie mieli możliwość wielokrotnego wyboru. Wyniki przedstawia tabela poniżej.

Tabela 3. Podejmowane tematy rozmów ze współmałżonkiem a etap życia rodziny respondentów

Tematy rozmów	Etap życia rodziny									χ^2	df	p		
		M		RMD		RPS		RD					PG	
		N	%	N	%	N	%	N	%				N	%
praca zawodowa		29	59,2%	23	37,1%	36	37,1%	31	52,5%	37	47,4%	9,514	4	0,049*
nauka		11	22,4%	6	9,7%	15	15,5%	18	30,5%	9	11,5%	12,766	4	0,012**
gospodarstwo domowe i prowadzenie domu		30	61,2%	29	46,8%	34	35,1%	30	50,8%	45	57,7%	13,035	4	0,011**

dzieci i ich wychowanie, podejmowanie działań wobec dzieci	6	12,2%	23	37,1%	38	39,2%	32	54,2%	43	55,1%	27,947	4	0,000***
Bóg i wiara	19	38,8%	12	19,4%	31	32,0%	21	35,6%	34	43,6%	9,878	4	0,043**
trudności małżeńskie i nieporozumienia	27	55,1%	20	32,3%	31	32,0%	24	40,7%	31	39,7%	8,642	4	0,071
spędzanie czasu wolnego	26	53,1%	19	30,6%	30	30,9%	23	39,0%	24	30,8%	9,212	4	0,056*
miłość małżeńska	23	46,9%	14	22,6%	23	23,7%	14	23,7%	17	21,8%	12,539	4	0,014*
pożycie małżeńskie	23	46,9%	13	21,0%	23	23,7%	11	18,6%	17	21,8%	14,806	4	0,005**
odpowiedzialne rodzicielstwo	12	24,5%	14	22,6%	18	18,6%	12	20,3%	10	12,8%	3,471	4	0,482
pasje i zainteresowania	25	51,0%	7	11,3%	19	19,6%	9	15,3%	19	24,4%	29,330	4	0,000***
inne	1	2,0%	2	3,2%	1	1,0%	2	3,4%	1	1,3%	1,701	4	0,790
wszystkie wymienione	15	30,6%	33	53,2%	55	56,7%	21	35,6%	20	25,6%	24,017	4	0,000***
nie podejmują konkretnych tematów rozmów ze współmałżonkiem	1	2,0%	0	0,0%	0	0,0%	1	1,7%	0	0,0%	4,470	4	0,346

χ^2 – Test Chi-kwadrat Pearsona, test nieparametryczny

* $p = 0,05$, ** $p = 0,01$, *** $p = 0,001$

Wyniki w tabeli 1. nie sumują się do 100%, ponieważ badani mogli dokonać wielokrotnego wyboru. N = liczba wskazań.

Objaśnienia: M – małżeństwo bez dzieci; RMD – rodzina z małymi dziećmi; RPS – rodzina z dziećmi w wieku przedszkolnym i szkolnym; RD – rodzina z dziećmi dorastającymi; PG – rodzina z dziećmi opuszczającymi dom – „faza pustego gniazda”.

Respondenci niezależnie od etapu życia rodziny chętnie rozmawiają ze współmałżonkiem na różne tematy, co jest pozytywne z pastoralnego punktu widzenia. Najczęściej poruszają kwestie dotyczące pracy zawodowej (M = 59,2%; RD = 52,5%; PG = 47,4%; RMD = 37,1%; RPS = 37,1%), prowadzenia domu (M = 61,2%; PG = 57,7%; RD = 50,8%; RMD = 46,8%; RPS = 35,1%) oraz trudności i nieporozumień małżeńskich (M = 55,1%; RD = 40,7%; PG = 39,7%; RMD = 32,3%; RPS = 32,0%). Spora część małżonków rozmawia o spędzaniu czasu wolnego (M = 53,1%; RMD = 30,6%; RPS = 30,9%; RD = 39,0%; PG = 30,8%). Alarmujące wydaje się to, że niezależnie od etapu życia rodziny niewielki odsetek małżonków rozmawia o odpowiedzialnym rodzicielstwie (M = 24,5%; RMD = 22,6%; RPS = 18,6%; RD = 20,3%; PG = 12,8%).

Z danych zawartych w tabeli 3. wynika, że etap życia rodziny jest zmienną istotnie różnicującą tematykę rozmów ze współmałżonkiem w badanej grupie respondentów. Dla jedenastu wskaźników występuje związek z etapem życia rodziny, na jakim obecnie są badani. Na czternaście kategorii wystąpiło dziesięć różnic istotnych statystycznie oraz jedna tendencja.

Bardzo duża różnica statystyczna dotyczy czterech kategorii wyboru. O dzieciach i ich wychowaniu częściej rozmawiali PG niż M ($\chi^2 = 27,947a$; $p = 0,000$). M chętniej niż RMD, RPS, RD i PG rozmawiali również o pasjach i zainteresowaniach ($\chi^2 = 29,330a$; $p = 0,000$). Na wszystkie tematy częściej rozmawiali RPS i RMD niż PG, M i RD ($\chi^2 = 24,017a$; $p = 0,000$). M podejmowali częściej rozmowę o pożyciu małżeńskim niż RD, RMD i RPS ($\chi^2 = 14,806a$; $p = 0,005$). Średnie różnice statystyczne dotyczą wyboru trzech kategorii. M i PG częściej rozmawiali ze współmałżonkiem o gospodarstwie domowym niż RPS i RMD ($\chi^2 = 13,035a$; $p = 0,011$). Tematyka nauki częściej była uwzględniana przez RD niż RMD i PG ($\chi^2 = 12,766a$; $p = 0,012$), zaś o miłości małżeńskiej częściej rozmawiali M niż PG, RMD, RPS i RD ($\chi^2 = 12,539a$; $p = 0,014$). Podobnie małe różnice statystyczne występują dla trzech kategorii. Bóg i wiara stanowiły częstszy temat rozmowy w grupie PG i M niż RMD ($\chi^2 = 9,878a$; $p = 0,043$). O pracy zawodowej częściej rozmawiali M niż RMD i RPS ($\chi^2 = 9,514a$; $p = 0,049$), natomiast spędzanie czasu wolnego było częściej podejmowaną tematyką rozmowy przez M niż RMD, PG i RPS ($\chi^2 = 9,212a$; $p = 0,056$).

Niektórzy respondenci udzielali dodatkowej odpowiedzi. RD: „mój mąż jest niewierzący, więc nie poruszamy tematu wiary”, „o przyszłości dzieci, bo już wkroczyły i wkraczają w dorosłość”; RPS: „o wszystkich sferach życia

rozmawiam z mężem”; M: „plany na przyszłość”, „tematy dotyczące polityki i kwestii światopoglądowych”; RMD: „polityka”; PG: „wszystkie, jakie się pojawiają”.

Stała i otwarta komunikacja rodziców z dziećmi prowadzi do kształtowania wzajemnej bliskości intelektualnej. Zapytano zatem respondentów, jak często rozmawiają z dziećmi na ważne tematy dotyczące życia rodzinnego. W analizie pominięto badanych z grupy M (małżonkowie w fazie bez dzieci). Spośród podanych kategorii badani mieli wybrać tylko jedną odpowiedź. Wyniki zaprezentowano w tabeli 4.

Tabela 4. Częstotliwość podejmowania rozmowy z dziećmi a etap życia rodziny respondentów

Rozmowa z dziećmi		Etap życia rodziny				
		M	RMD	RPS	RD	PG
Przynajmniej raz dziennie	N	3	12	21	19	13
	%	7,3%	19,4%	21,9%	32,8%	16,7%
Kilka razy w tygodniu	N	0	14	39	16	20
	%	0,0%	22,6%	40,6%	27,6%	25,6%
Przynajmniej raz na tydzień	N	1	7	18	11	12
	%	2,4%	11,3%	18,8%	19,0%	15,4%
Kilka razy w miesiącu	N	0	7	18	7	26
	%	0,0%	11,3%	18,8%	12,1%	33,3%
Nie rozmawiam ze swoim małżonkiem na ważne tematy	N	37	22	0	5	7
	%	90,2%	35,5%	0,0%	8,6%	9,0%
Ogółem	N	41	62	96	58	78
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

($\chi^2 = 182,844a$; $df = 16$; $p = <0,001$)

Objaśnienia: M – małżeństwo bez dzieci; RMD – rodzina z małymi dziećmi; RPS – rodzina z dziećmi w wieku przedszkolnym i szkolnym; RD – rodzina z dziećmi dorastającymi; PG – rodzina z dziećmi opuszczającymi dom – „faza pustego gniazda”.

Z badań wynika, że rozmowa z dziećmi jest istotnym elementem codziennego życia badanych w rodzinie, co jest ważne z pastoralnego punktu widzenia. Najwięcej rodziców rozmawia z dziećmi przynajmniej raz dziennie (RMD = 19,4%; RPS = 21,9%; RD = 32,8%; PG = 16,7%). Znaczny odsetek badanych rozmawia z dziećmi kilka razy w tygodniu (RMD = 22,6%; RPS = 40,6%; RD = 27,6%; PG = 25,6%). Część badanych podejmuje ważne rozmowy z dziećmi przynajmniej raz

w tygodniu (RMD = 11,3%; RPS = 18,8%; RD = 19,0%; PG = 15,4%). W badanej grupie część małżonków rozmawia z dziećmi na ważne tematy jedynie kilka razy w miesiącu, co wydaje się z pastoralnej perspektywy alarmujące (RMD = 11,3%; RPS = 18,8%; RD = 12,1%; PG = 33,3%). Palącym problemem jest, że w badanej grupie są respondenci, którzy nie podejmują rozmowy z dziećmi na ważne tematy (RMD = 35,5%; RD = 8,6%; PG = 9,0%).

Na płaszczyźnie relacji rodziców z dziećmi, istotna wydaje się tematyka podejmowanych rozmów, która winna stanowić podłoże dla rozwoju dzieci i być darem dla rodziców. Zapytano więc badanych, o czym najczęściej rozmawiają ze swoimi dziećmi. Małżonkowie mieli możliwość wskazania kilku odpowiedzi. W analizie pominięto badanych z grupy M (małżonkowie w fazie bez dzieci). Wyniki zaprezentowano w tabeli poniżej.

Tabela 5. Podejmowane tematy rozmów z dziećmi a etap życia rodziny respondentów

Tematy rozmów	Etap życia rodziny											χ^2	df	p
		M	RMD	RPS	RD	PG								
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%			
szkoła, studia i nauka	2	4,9%	15	24,2%	70	72,9%	36	62,1%	45	57,7%	75,296	4	<0,001***	
koleżeństwo, przyjaźń i miłość	2	4,9%	24	38,7%	67	69,8%	27	46,6%	45	57,7%	52,606	4	<0,001***	
wiek dojrzewania (trudności i problemów związanych z dojrzewaniem)	2	4,9%	6	9,7%	29	30,2%	20	34,5%	22	28,2%	21,699	4	<0,001***	
wyбір przyjaciół/rówieśników	1	2,4%	19	30,6%	50	52,1%	20	34,5%	25	32,1%	32,472	4	<0,001***	
gospodarstwo domowe i prowadzenie domu, np. porządkowanie własnych ubrań, sprzątnięcie pokoju	1	2,4%	23	37,1%	70	72,9%	31	53,4%	34	43,6%	62,249	4	<0,001***	
dzieci i ich wychowanie	0	0,0%	12	19,4%	35	36,5%	17	29,3%	22	28,2%	21,976	4	<0,001***	
niewłaściwe zachowanie i jego skutki	1	2,4%	30	48,4%	75	78,1%	31	53,4%	33	42,3%	69,600	4	<0,001***	
pasje i zainteresowania, hobby	1	2,4%	25	40,3%	65	67,7%	24	41,4%	33	42,3%	51,186	4	<0,001***	

spędzanie czasu wolnego	2	4,9%	27	43,5%	71	74,0%	28	48,3%	25	32,1%	64,558	4	<0,001***
Bóg i wiara	1	2,4%	27	43,5%	73	76,0%	28	48,3%	41	52,6%	64,385	4	<0,001***
trudności małżeńskie i nieporozumienia	0	0,0%	3	4,8%	14	14,6%	11	19,0%	15	19,2%	14,643	4	0,006**
miłość małżeńska	0	0,0%	4	6,5%	19	19,8%	8	13,8%	14	17,9%	13,673	4	0,008**
pożycie małżeńskie	0	0,0%	0	0,0%	2	2,1%	4	6,9%	7	9,0%	11,830	4	0,019*
odpowiedzialne rodzicielstwo	1	2,4%	3	4,8%	8	8,3%	8	13,8%	18	23,1%	17,730	4	0,001***
inne	1	2,4%	7	11,3%	2	2,1%	0	0,0%	3	3,8%	12,528	4	0,014**
wszystkie wymienione	0	0,0%	2	3,2%	14	14,6%	16	27,6%	15	19,2%	23,302	4	<0,001***
nie podejmuję konkretnych tematów rozmów ze swoimi dziećmi	37	90,2%	19	30,6%	0	0,0%	1	1,7%	2	2,6%	199,104	4	<0,001***

χ^2 – Test Chi-kwadrat Pearsona, test nieparametryczny

* $p = 0,05$, ** $p = 0,01$, *** $p = 0,001$

Wyniki w tabeli 1. nie sumują się do 100%, ponieważ badani mogli dokonać wielokrotnego wyboru. N = liczba wskazań.

Objaśnienia: M – małżeństwo bez dzieci; RMD – rodzina z małymi dziećmi; RPS – rodzina z dziećmi w wieku przedszkolnym i szkolnym; RD – rodzina z dziećmi dorastającymi; PG – rodzina z dziećmi opuszczającymi dom – „faza pustego gniazda”.

Z danych zawartych w tabeli wynika, że badani chętnie rozmawiają ze swoimi dziećmi na różne tematy, co potwierdza bliskość intelektualną rodziców z dziećmi niezależnie od etapu w cyklu życia rodziny. Najczęściej podejmowanymi tematami rozmów są: szkoła, studia, nauka (RMD = 24,2%; RPS = 72,9%; RD = 62,1%; PG = 57,7%); koleżeństwo, przyjaźń i miłość (RMD = 38,7%; RPS = 69,8%; RD = 46,6%; PG = 57,7%); gospodarstwo domowe i prowadzenie domu (RMD = 37,1%; RPS = 72,9%; RD = 53,4%; PG = 43,6%); niewłaściwe zachowanie (RMD = 48,4%; RPS = 78,1%; RD = 53,4%; PG = 42,3%); Bóg i wiara (RMD = 43,5%; RPS = 76,0%; RD = 48,3%; PG = 52,6%); spędzanie czasu wolnego (RMD = 43,5%; RPS = 74,0%; RD = 48,3%; PG = 32,1%).

Etap życia rodziny jest zmienną, która istotnie różnicuje tematykę rozmów w cyklu życia rodziny we wszystkich podanych kategoriach odpowiedzi. Bardzo duże różnice statystyczne dotyczą aż trzynastu kategorii odpowiedzi. RPS chętniej niż RMD, RD i PG podejmowali z dziećmi rozmowy na temat: szkoły, studiów i nauki ($\chi^2 = 75,296a$; $p = <0,001$), koleżeństwa, przyjaźni i miłości ($\chi^2 = 52,606a$; $p = <0,001$), wyboru przyjaciół i rówieśników ($\chi^2 = 32,472a$; $p = <0,001$), gospodarstwa

domowego ($\chi^2 = 62,249a$; $p = <0,001$), niewłaściwego zachowania ($\chi^2 = 69,600a$; $p = <0,001$), pasji, zainteresowań i hobby ($\chi^2 = 51,186a$; $p = <0,001$), spędzania czasu wolnego ($\chi^2 = 64,558a$; $p = <0,001$), Boga i wiary ($\chi^2 = 64,385a$; $p = <0,001$). RD, RPS i PG chętniej niż RMD podejmowali rozmowy o wieku dojrzewania ($\chi^2 = 21,699a$; $p = <0,001$). Z kolei RPS i RD chętniej niż RMD i PG rozmawiali o dzieciach i ich wychowaniu ($\chi^2 = 21,976a$; $p = <0,001$). RD częściej niż RMD i RPS wskazywali, że rozmawiają na wszystkie podane tematy ($\chi^2 = 23,302a$; $p = <0,001$), zaś RMD częściej niż RPS, RD i PG nie podejmowali rozmów z dziećmi ($\chi^2 = 199,104a$; $p = <0,001$), a PG chętniej niż MRD i RPS rozmawiali o odpowiedzialnym rodzicielstwie ($\chi^2 = 17,730a$; $p = 0,001$).

Średnie różnice statystyczne wystąpiły w przypadku trzech kategorii wyboru. PG i RD chętniej niż MRD rozmawiali z dziećmi o trudnościach małżeńskich i nieporozumieniach ($\chi^2 = 14,643a$; $p = 0,006$). RPS i PG częściej niż RMD rozmawiali o miłości małżeńskiej ($\chi^2 = 13,673a$; $p = 0,008$). Inne tematy rozmów z dziećmi częściej podejmowali badani RMD niż RPS, RD i PG ($\chi^2 = 12,528a$; $p = 0,014$).

Dla badanego zagadnienia wystąpiła jedna mała różnica statystyczna. Tematyka pożycia małżeńskiego była częściej podejmowana w rozmowach przez PG niż RMD ($\chi^2 = 11,830a$; $p = 0,019$).

3.2. Bliskość decyzyjna małżonków

Niezależnie od etapu w cyklu życia rodziny małżonkowie podejmują różnorodne decyzje, które kształtują ich codzienne życie. Poczucie bliskości decyzyjnej małżonków bez wątplenia dotyka więzi psychospołecznej w rodzinie, stanowiąc jej uchwytny wyznacznik. Część decyzji dotyczy dzieci będących dobrem wspólnym obojga małżonków i rodziny. Z uwagi na to podjęto próbę zbadania poczucia bliskości decyzyjnej działań rodziców wobec dzieci. Zapytano ankietowanych, kto najczęściej w ich rodzinie podejmuje ważne decyzje dotyczące dzieci, ich zdrowia, nauki i wychowania. Wyniki przedstawia tabela 6.

Tabela 6. Podejmowanie ważnych decyzji dotyczących dzieci a etap życia rodziny respondentów

Osoby podejmujące decyzje		Etap życia rodziny				
		M	RMD	RPS	RD	PG
Małżonkowie (rodzice) wspólnie	N	15	58	92	47	66
	%	36,6%	93,5%	95,8%	81,0%	86,8%

Jedynie mąż	N	0	0	1	0	1
	%	0,0%	0,0%	1,0%	0,0%	1,3%
Jedynie żona	N	1	2	3	10	5
	%	2,4%	3,2%	3,1%	17,2%	6,6%
Dziadkowie	N	1	0	0	0	0
	%	2,4%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Dzieci	N	0	0	0	0	1
	%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,3%
Osoby trzecie, np. nauczyciele	N	0	0	0	0	0
	%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Inne	N	3	1	0	1	0
	%	7,3%	1,6%	0,0%	1,7%	0,0%
Żadne z wymienionych	N	21	1	0	0	3
	%	51,2%	1,6%	0,0%	0,0%	3,9%
Ogółem	N	41	62	96	58	76
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

($\chi^2 = 172,239a$; $df = 24$; $p = <0,001$)

Z badań wynika, że podejmowanie decyzji dotyczących dzieci jest ważnym zadaniem dla małżonków na wszystkich etapach życia rodziny i że takie decyzje w badanej grupie respondentów podejmowane są najczęściej wspólnie przez obydwoje – męża i żonę ($M = 36,6\%$; $RMD = 93,5\%$; $RPS = 95,8\%$; $RD = 81,0\%$; $PG = 86,8\%$), co jest pozytywne z punktu widzenia duszpasterstwa rodzin. Niewielki odsetek badanych wskazał, że ważne decyzje dotyczące dzieci podejmuje jedynie żona ($M = 2,4\%$; $RMD = 3,2\%$; $RPS = 3,1\%$; $RD = 17,2\%$; $PG = 6,6\%$).

3.3. Bliskość działaniowa małżonków

Wspólne dążenia małżonków i ich wspólna odpowiedzialność za podejmowane działania, pokonywanie pojawiających się trudności, a także realizacja postawionych celów są wyrazem bliskości działaniowej w małżeństwie i rodzinie (Ryś, 1994, p. 65). Szczególną przestrzenią do budowania więzi psychospołecznej w rodzinie jest spędzanie czasu wolnego. Formy czasu wolnego pozwalają na budowanie bliskości działaniowej małżonków. W założeniu, że etap życia rodziny różnicuje formy spędzania czasu wolnego, zapytano badanych, w jaki sposób spędzają czas wolny z bliskimi. Respondenci mieli możliwość wskazania kilku odpowiedzi. Wyniki przedstawia tabela poniżej.

Tabela 1. Preferowane formy spędzania czasu wolnego w rodzinie a etap życia rodziny respondentów

Formy czasu wolnego		Etap życia rodziny					χ^2	df	p
			M	RMD	RPS	RD			
Zakupy w supermarketach	N	5	10	11	6	10	1,115	4	0,892
	%	11,9%	16,1%	11,5%	10,3%	13,0%			
Rodzinne spacery, wyjazdy i podróże	N	32	56	83	50	61	5,745	4	0,219
	%	76,2%	90,3%	86,5%	86,2%	79,2%			
Oglądanie telewizji	N	12	18	32	23	33	4,472	4	0,346
	%	28,6%	29,0%	33,3%	39,7%	42,9%			
Przeglądanie stron internetowych	N	12	11	14	9	5	10,684	4	0,030*
	%	28,6%	17,7%	14,6%	15,5%	6,5%			
Inne	N	13	9	25	11	20	5,377	4	0,251
	%	31,0%	14,5%	26,0%	19,0%	26,0%			
Brak czasu wolnego	N	0	1	0	3	1	7,459	4	0,114
	%	0,0%	1,6%	0,0%	5,2%	1,3%			

χ^2 – Test Chi-kwadrat Pearsona, test nieparametryczny

* $p = 0,05$, ** $p = 0,01$, *** $p = 0,001$

Wyniki w tabeli 1. nie sumują się do 100%, ponieważ badani mogli dokonać wielokrotnego wyboru. N = liczba wskazań.

Objaśnienia: M – małżeństwo bez dzieci; RMD – rodzina z małymi dziećmi; RPS – rodzina z dziećmi w wieku przedszkolnym i szkolnym; RD – rodzina z dziećmi dorastającymi; PG – rodzina z dziećmi opuszczającymi dom – „faza pustego gniazda”.

Niezależnie od etapu życia rodziny, respondenci w większości preferują aktywne formy spędzania czasu wolnego (M = 76,2%; RMD = 90,3%; RPS = 86,5%; RD = 86,2%; PG = 79,2%). Badani chętnie również spędzają czas wolny na oglądaniu telewizji (M = 28,6%; RMD = 29,0%; RPS = 33,3%; RD = 39,7%; PG = 42,9%).

Z zestawionych w tabeli danych wynika, że etap życia rodziny jest zmienną nieznacznie różnicującą formy spędzania czasu wolnego w rodzinie. Wystąpiła tylko jedna mała różnica istotna statystycznie. M wyżej cenią przeglądanie stron internetowych niż PG ($\chi^2 = 910,684a$; $p = 0,030$).

4. Wnioski i wskazania pastoralne

W badanej grupie małżonków więź psychospołeczna między mężem i żoną ma związek z etapem w cyklu życia rodziny, na którym obecnie znajdują się respondenci. Badania wykazały, że istnieją różnice w zakresie częstotliwości rozmów czy działań małżonków i ich treści w poszczególnych etapach życia. Ujawniły, że respondenci chętnie rozmawiają ze współmałżonkiem, przy czym część rozmawia na ważne tematy jedynie kilka razy w miesiącu. Największy odsetek w tej grupie stanowią rodzice z dorastającymi dziećmi (22,4%). Fakt ten wskazuje na potrzebę dzielenia się ważnymi kwestiami z życia rodzinnego z drugą osobą, a także na świadomość konieczności podejmowania częstej rozmowy ze współmałżonkiem dla trwałego budowania wzajemnych relacji.

Zdecydowanie inaczej wygląda sytuacja w przypadku małżonków znajdujących się na pierwszym etapie życia rodzinnego. W przeciwieństwie do pozostałych grup małżonkowie ci częściej podejmują rozmowę ze współmałżonkiem przynajmniej raz dziennie (45,2%), co może wskazywać na wysoką bliskość intelektualną ze współmałżonkiem.

Niewielki odsetek badanych zadeklarował, że nie podejmuje ważnych rozmów ze współmałżonkiem, a wśród nich najwięcej stanowili rodzice z małymi dziećmi (6,5%). Zjawisko to jest niepokojące z pastoralnego punktu widzenia i wymaga działań zaradczych, aby w sposób szczególny pochylić się nad tymi małżonkami, którzy mają małe dzieci i dzieci dorastające. Brak dialogu, słaba komunikacja, liczne obowiązki, nowe zadania rozwojowe, problemy z dorastającymi dziećmi stanowią dziś palące wezwanie dla duszpasterstwa rodzin.

Na temat jakości komunikacji małżeńskiej na różnych etapach życia małżeńskiego pisała Sylwia Biel, która wykazała w wynikach badań, że komunikacja ta ulega zmianom w kolejnych fazach życia małżeńskiego. Wraz z upływem czasu ulega pogorszeniu (mniejsza otwartość małżonków wobec siebie, słabsze okazywanie sobie uczuć, niewystarczające poświęcanie sobie uwagi spowodowane problemami rodzinnymi, posiadaniem dzieci i narastającymi konfliktami; Biel, 2013, p. 51).

Z kolei osoby będące w pierwszej fazie życia rodzinnego nie wchodzą jeszcze w role rodzicielskie. Często na tym etapie kończą studia lub podejmują pracę, podczas gdy badani z małymi dziećmi pełnią więcej obowiązków i zadań związanych z opieką nad nimi. Jest to naturalna konsekwencja przechodzenia na kolejny etap życia rodzinnego.

W oparciu o przedstawione wyniki badań można sformułować pewne wnioski pastoralne.

1. Etap życia rodziny, na jakim znajdują się małżonkowie, ma znaczenie dla bliskości decyzyjnej małżonków, co wyraża się w częstotliwości podejmowania rozmowy ze współmałżonkiem oraz w tematyce podejmowanych rozmów ze współmałżonkiem i z dziećmi. Jest ona zróżnicowana w zależności od etapu w cyklu życia rodziny, na którym obecnie są badani.
2. Alarmujące jest, że niezależnie od etapu życia rodziny niewielki odsetek małżonków rozmawia o odpowiedzialnym rodzicielstwie, co może wskazywać na brak wiedzy w tym obszarze lub słabe zainteresowanie tą tematyką w życiu rodzinnym.
3. Tematyka rozmów ze współmałżonkiem jest najbardziej zróżnicowana między małżeństwami w pierwszej i ostatniej fazie (bez dzieci oraz „pustego gniazda”) a badanymi będącymi na etapach z małymi dziećmi, z dziećmi w wieku przedszkolnym i szkolnym oraz z dziećmi dorastającymi, co wiąże się z dostosowaniem tematów rozmów do występujących zadań rozwojowych, różnych na poszczególnych etapach w cyklu życia rodziny.
4. Małżonkowie, którzy nie posiadają dzieci i nie pełnią jeszcze ról rodzicielskich, naturalnie wykazują najmniejsze zainteresowanie tematyką rozmów z dziećmi. Sprzecznąścią i brakiem rzetelności ze strony niektórych respondentów było to, że będąc w fazie bez dzieci podawali, że rozmawiają z dziećmi na ważne tematy.
5. Bliskość decyzyjna małżonków jest wysoka niezależnie od etapu życia rodziny i wyraża się we wspólnym podejmowaniu ważnych decyzji odnośnie do dzieci.
6. Małżonkowie w fazie z dziećmi w wieku przedszkolnym i szkolnym wykazują większe zainteresowanie różnymi tematami rozmów z dziećmi, co może wskazywać na wysoką bliskość intelektualną z dziećmi.
7. W badanej grupie etap życia rodziny nieznacznie różnicuje bliskość działania w rodzinie w zakresie wspólnego spędzania czasu wolnego.

Zaprezentowane wyżej wnioski skłaniają do zarysowania pewnych wskazań dla duszpasterstwa rodzin. Potrzebne wydaje się podjęcie działań edukacyjno-formacyjnych:

1. Korzystnym krokiem może być organizacja warsztatów na temat budowania więzi poprzez dialog małżeński. Warto w tym zakresie wskazać narzeczoną i małżonkom, jakie jest znaczenie bliskości intelektualnej (codzienna rozmowa małżeńska i rodzinna), decyzyjnej (wspólne podejmowanie decyzji) i działaniowej (wspólna aktywność małżonków w różnych obszarach życia). Praktykę warto rozpocząć już na etapie bliższego

przygotowania do sakramentu małżeństwa. Wzmocnieniem mogłyby być weekendowe rekolekcje dla małżonków (np. w ramach Spotkań Mażeńskich), zwłaszcza tych, którzy są na etapie życia z małymi dziećmi, aby pośród codziennych zadań mogli na nowo odkryć potrzebę i piękno codziennego dialogu.

2. Rozwój edukacji dla narzeczonych i małżeństw w zakresie odpowiedzialnego rodzicielstwa jako istotnego elementu dialogu małżeńskiego. Ciekawym przedsięwzięciem mogłyby być konferencje organizowane w duszpasterstwie parafialnym ukierunkowujące na tematykę odpowiedzialnego rodzicielstwa, połączone z nauką metod rozpoznawania płodności oraz dniem skupienia dla par.
3. Uwzględnianie znaczenia więzi psychospołecznej w małżeństwie i rodzinie w apostołacie świeckich poprzez świadectwa (Goleń, 2018, p. 257) małżonków znajdujących się w fazie pustego gniazda o znaczeniu rozmowy ze współmałżonkiem i dziećmi w ciągu całego życia.
4. Ukierunkowanie duszpasterskiej troski Kościoła na małżonków znajdujących się w fazie życia z małymi dziećmi i w fazie z dziećmi dorastającymi poprzez wzmacnianie bliskości intelektualnej, decyzyjnej i działaniowej w małżeństwie i rodzinie oraz towarzyszenie małżonkom i rodzicom w podejmowaniu i realizacji zadań rozwojowych.

Zaprezentowane wyniki badań stanowią wezwanie do podjęcia dalszych analiz w obszarze rozwoju innych więzi małżeńsko-rodzinnych na poszczególnych etapach w cyklu życia rodziny, aby precyzyjnie ukierunkować działania duszpasterstwa rodzin, dostosowując je do potrzeb małżonków i rodziców na różnych etapach życia rodziny.

Data wpłynięcia: 2022-09-06;

Data uzyskania pozytywnych recenzji: 2023-09-29;

Data przesłania do druku: 2024-01-15.

References

Bajda, J. (2010) *Powołanie małżeństwa i rodziny*, Łomianki, Fundacja „Pomoc Rodzinie.

Biel, S. (2013) 'Komunikacja małżeńska kluczem wychowania do dialogu – sprawozdanie z badań', *Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce. Kwartalnik dla nauczycieli*. Kraków, nr 3.

- Brzeziński, M. (2012) 'Radość życia w stanie łaski – prawda i wolność w małżeństwie', *Studia Teologiczne Białystok Drohiczyn Łomża*, 30, pp. 237–254.
- Budzyńska, E. (2016) 'Więzi międzypokoleniowe w rodzinie w kontekście przemian społecznych i kulturowych'. In *Dylematy życia rodzinnego. Diagnoza i wsparcie*, (ed.) M. Szyszka. Lublin, Wydawnictwo KUL.
- De Barbaro, M. (1999) 'Strategie rodzinne', in B. De Barbaro (ed.), *Wprowadzenie do systemowego rozumienia rodziny*, Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Encyklopedia pedagogiczna XXI* (2008) Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Gałęska, U. (2015) 'Przeobrażenia więzi rodzinno-społecznych w rodzinie XXI wieku', *Wychowanie w Rodzinie*, 11, pp. 27–41.
- Goleń, J. (2013) *Motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Studium z Duszpasterstwa Rodzin w świetle badań narzeczonych*, Lublin, Wydawnictwo KUL.
- Goleń, J. (2018) 'Strengthening the Conjugal Bond', in J. Goleń, R. Kamiński, and G. Pyżlak (eds) *Catholic family ministry: the scientific reflection and the practical ministry of the Church*. Lublin: Wydawnictwo KUL, pp. 250–259.
- Grodzka, D. (1984) 'Więź rodzinna na tle innych więzi społecznych. Zarys problematyki i stanu badań'. *Studia Socjologiczne*, 4 (95).
- Grzeškowiak, J. (1993) *Misterium małżeństwa*, Poznań, Wydawnictwo Towarzystwa Chrystusowego dla Polonii Zagranicznej Hlondianum.
- Jagodziński, M. (2016) 'Komunijna wizja sakramentu małżeństwa', *Studia Teologii Dogmatycznej*, 2, pp. 48–67. Available at: <https://doi.org/10.15290/std.2016.02.04>.
- Jankowska, M. (2014) 'Metody regulacji poczęć a więź małżonków i jakość ich związku małżeńskiego', *Fides et Ratio*, 4 (20). pp. 144–161.
- Landwójtowicz, P. (2013) 'Teologia małżeństwa i rodziny w ujęciu Jana Pawła II', in U. Dudziak, G. Koszałka, and J. Młyński (eds) *Poradnictwo rodzinne w teorii i praktyce*. Kraków: Homo Dei, pp. 173–203.
- Mancewicz, M. (2011) 'Więzi rodzinne jako determinanty prawidłowego przebiegu procesu wychowawczego', in W. Muszyński (ed.) *Więzi w małżeństwie i rodzinie – zaufanie, współdziałanie, zależność*. Toruń: Adam Marszałek (Przestrzenie Życia Społecznego), pp. 101–115.
- Ochojska, D. M., Marmola, M., Węgrzyn-Białogłowicz, K. (2015) 'Sytuacja psychospołeczna w rodzinach jedno- i wielodzietnych w percepcji dzieci'. *Wychowanie w rodzinie. Trajektorie więzi rodziny współczesnej*. Red. E. Jurczyk-Romanowska, K. Gandecka, Wrocław, Zakład Historii Edukacji Instytutu Pedagogiki, t. XI nr 1.
- Olson, D.H. (1986) 'Circumplex Model VII: Validation studies and FACES III', *Family Process*, nr 25.
- Ostaszewski, M. (2008) 'Więź małżeńska fundamentem rozwoju wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej'. *Studia Elbląskie*, nr IX.
- Ostoja-Zawadzka, K. (1999) 'Cykl życia rodzinnego', in B. de Barbaro (ed.), *Wprowadzenie do systemowego rozumienia rodziny*, Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

- Parysiewicz, B. (2010) *Wychowanie do miłości. Studium z Duszpasterstwa Rodzin*, Lublin, Wydawnictwo KUL.
- Poręba, P. (1981) *Psychologiczne uwarunkowania życia rodzinnego*, Warszawa, Wydawnictwo Pax.
- Pryba, A. (2002) *Planowanie rodziny a więź małżeńska*, Olsztyn, Wydawnictwo Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum”.
- Rydz, E. (2014) ‘Psychologia religijności/duchowości rodziny’, in I. Janicka and H. Liberska (eds) *Psychologia rodziny*. Warszawa: PWN, pp. 203–220.
- Ryś, M. (1994) *Konflikty w rodzinie niszczą czy budują?*, Warszawa, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej MEN.
- Rzepka, K. (2022) *Regulacja poczucia a więzi małżeństwo-rodzinne. Studium na podstawie badań małżonków w diecezji sandomierskiej*, Lublin, Wydawnictwo KUL.
- Tomkiewicz, A. (2007) ‘Znaczenie strukturalizacji czasu w kształtowaniu więzi małżeńskiej. Interpretacja w świetle analizy transakcyjnej’. *Roczniki Teologiczne*, 54 (10).
- Tyszka, Z. (1974) *Socjologia rodziny*, Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Wójcik, E. (2000) *Trzeba kochać żeby żyć. Aspekty psychofizjologiczne małżeństwa*, Warszawa, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”.
- Zajączkowski, P. (2010) *Postawy wobec prokreacji a więź małżeńska. Studium empiryczne z Duszpasterstwa Rodzin na podstawie badań małżonków w parafii Braci Mniejszych Kapucynów w Lublinie*. Rozprawa doktorska, Lublin, AB KUL, mps.